

**МЭРГЭЖЛИЙН БОЛОВСРОЛЫН СУРГАЛТ, ТӨГСӨГЧДИЙГ АЖЛЫН БАЙРААР ХАНГАХ,
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ АСУУДАЛ: МОНГОЛ УЛСЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ,
ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

Ө.Мөнхтунгалаг, И.Жаргалзаяабямба

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

**НЭГ. МОНГОЛ УЛСЫН МЭРГЭЖЛИЙН БОЛОВСРОЛЫН СУРГАЛТ, ТӨГСӨГЧДИЙН
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ, БОДЛОГО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧНЫ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ**

- 1.1. Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын талаар баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчны өнөөгийн байдал, хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүд
- 1.2. Мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн төлөв байдал
- 1.3. Төрөөс мэргэжилтэй ажилтанд үзүүлж буй дэмжлэг, мал аж ахуйн салбарын мэргэжилтнийг бэлтгэх асуудал

**ХОЁР. МЭРГЭЖЛИЙН БОЛОВСРОЛЫН СУРГАЛТ БА ТӨГСӨГЧДИЙГ АЖЛЫН БАЙРААР
ХАНГАЖ БАЙГАА ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

- Япон улс
- БНСУ
- ОХУ
- Австрали улс

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Энэхүү судалгаанд ХНХЯ-ны Мэргэжлийн боловсролын сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн мэдээлэл болон Япон, БНСУ, ОХУ, Австрали зэрэг орнуудын эрх зүйн орчин, практик туршлагын талаарх мэдээллийг ашиглав.

Мэдээллийн тойм

Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн мэдээллээс үзэхэд, Монгол Улсын хэмжээнд мэргэжлийн боловсрол, сургалтын нийт 91 байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас төрийн өмчийн 50, төрийн бус өмчийн 26 сургууль байна. Эдгээр 91 мэргэжлийн сургалтын байгууллагын 47 нь хотод, 43 нь хөдөө орон нутагт, 1 нь гадаадад үйл ажиллагаа явуулж байна. 2016-2017 оны хичээлийн жилд эдгээр сургалтын байгууллагад 38533 мянган суралцагч 192 мэргэжлээр суралцаж, 4320 багш, ажилтан ажиллаж байна.

2016 онд Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага буюу мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв (МСҮТ), Политехникийн коллежийг 19488 хүн төгссөнөөс 9354 хүн буюу нийт төгсөгчдийн 48% нь ажлын байртай болжээ. Төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад буурсан үзүүлэлттэй гарсан бөгөөд энэ нь ажлын байрны хүрэлцээ хангалтгүй, ажиллагсдын цалин хөлс бага, тухайн ажил нь улирлын чанартай гэх мэтийн олон хүчин зүйлээс шалтгаалжээ.

Сүүлийн 3 жилийн статистик мэдээллээс үзэхэд, дундажаар нийт төгсөгчдийн 45-50% нь сургалтын байгууллагын гэрээт ажлын байранд шууд зуучлагддаг, 8-10% нь дараагийн шатны сургалт буюу их, дээд сургуульд шатлан суралцдаг байна. 2015 онд хөдөлмөр эрхэлж байсан 1247 төгсөгчдөөс 2016 онд ажилгүй болсон шалтгааныг тодруулахад, тэдгээрийн 27 % нь сургуульд сурах, 73 % нь хувиараа бизнес эрхлэхийн тулд хөдөлмөр эрхлээгүй гэжээ.

"Мэргэжлийн боловсролын сургалтын тухай" хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг 2017 оноос боловсруулж эхэлсэн бөгөөд тухайн ажлын байранд шаардагдах мэргэжлийн түвшин тодорхойгүй, мэргэжил, мэргэшлийн ур чадвараа хэрхэн үнэлүүлэх, мэргэжлийн зэргээ хэрхэн тогтоолох зэрэг асуудлуудыг хуульд тусгахаар ажиллаж байна. Түүнчлэн мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын үр өгөөжийг дээшлүүлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэх, тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл шаардлагыг өндөрсгөх, гадаад дотоодын сургалтын байгууллагуудын магадлан итгэмжлэл хийлгэх, чанар, үнэлгээ, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах зэрэг шаардлагууд урган гарч байгааг харгалзан хуульд тодорхой өөрчлөлт оруулах асуудал яригдаж байна.

Мэргэжлийн боловсролын сургалт болон төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байраар хангахтай холбоотой Япон, БНСУ, ОХУ, Австрали зэрэг орнуудын туршлагаас үзэхэд:

Япон улсад үйлдвэрлэл-худалдаа, эмчилгээ, эрүүл ахуй, соёл, хүмүүжил, нийгмийн халамж, загвар зохион бүтээгч, гэр ахуй, хөдөө аж ахуй гэсэн 8 салбарт мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх мэргэжлийн боловсролын сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна. Эдгээр 8 салбарт хэрэгжүүлж буй "Ур чадвар, дадал эзэмшүүлэх хөтөлбөр"-ийн хүрээнд 126 төрлийн ажлын байранд 62 мэргэжлээр ур чадвар, дадал эзэмшүүлж байгаа бөгөөд төгсөгчдийн мэргэжлийн ур чадвар нь тухайн ажлын байран дээр тавигдах шаардлага, сургалтын хөтөлбөр, агуулгаас хамааран өөр өөр байна. Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагуудын өндөр ур чадвартай ажиллах хүчин бэлтгэх дээрх шаардлагыг харгалзан эдгээр мэргэжлийн сургалтын байгууллагаас гаргасан саналын дагуу төрөөс санхүүгийн дэмжлэг олгодог байна. Төрөөс дэмжлэг авсан, нарийн мэргэжлээр суралцагч төгссөнийхөө дараа эзэмшсэн мэргэжлийн ур чадвар, техникийн мэдлэгээ практикт нэвтрүүлэх болзолтойгоор суралцдагаараа онцлог юм байна.

Японы Засгийн газар, Хөдөлмөр эрхлэлтийн газар, холбогдох яам, агентлагууд, орон нутгийн засаг захиргаа, Мужийн Хөдөлмөрийн товчоо болон холбогдох төрийн бус байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн мэргэжлийн зөвлөхүүдийн баг мэргэжлийн боловсролын байгууллагууд дээр шинэ төгсөгчдийг хөдөлмөр эрхлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр зөвлөгөө өгөх төвүүдийг нээн ажиллуулдаг. Эдгээр төвүүд нь хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагатай мэдээлэл солилцох, төгсөгч тус бүрийн ур чадварт тохирсон ажил эрхлэх талаар зөвлөгөө өгөх, шууд ажлын байранд зуучлах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг. Үүнээс гадна, мэргэжилтэй

ажилтныг хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх төсөлтэй хамтран дээрх мэргэжлийн зөвлөхүүд *"Шинээр төгссөн оюутнуудын хөдөлмөр эрхлэх хүсэлт"* –ийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн агентлагт хүргүүлэх, ажил олгогч эздэд шинээр хөдөлмөрийн зах зээлд бэлтгэгдсэн мэргэжилтэй ажилтнуудыг зуучлах зэргээр идэвх санаачилгатай ажилладаг. Япон улс нь хөдөлмөрийн зах зээлд зуучлах тусгай зөвшөөрөлтэй гадаадын зуучлагч байгууллагуудаар дамжуулан гадаадын иргэнийг хөнгөн, хүнд үйлдвэрлэлийн салбар, үйлчилгээ, технологийн зарим салбарт дадлагажигчаар ажиллуулдаг.

БНСУ-д Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллага төгсөгчдийг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэн бэлтгэх урт хугацааны сургалтын төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Мэргэжлийн сургалтын зөвлөлдөх хороо хэрэгжүүлдэг. Энэ хороо нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн судалгаа, төгсөгчдийг ажлын байраар хангах талаар хөдөлмөрийн мэргэжлийн холбоодоос ирүүлсэн санал, улсын хөгжлийн 5 жилийн тэргүүлэх чиглэл, нэн шаарлагатай мэргэжлүүдийн эрэлт хэрэгцээ зэргийг харгалзан тооцоо судалгаатайгаар төлөвлөгөө гаргадаг байна. Мөн нэн ядуу өрхийн суралцагч, үндэсний цөөнх, алслагдсан орон нутгийн суралцагч, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд квот тогтоон мэргэжлийн холбоодын захиалгад үндэслэн сургах, төгсөгчдийг ажлын байраар хангах бодлого хэрэгжүүлдэг байна. Энэхүү квотын дагуу суралцаж төгссөн мэргэжилтэй ажилтнуудад суралцах хугацаанд нь тэтгэлэг, дэмжлэг олгох, ажлын байраар хангахтай холбоотой зардлыг төрөөс санхүүжүүлдэг. Хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр бий болж буй мэргэжлийн ур чадвартай ажилтнууд эрэлт ихтэй байдаг тул Засгийн газрын Үндэсний хөгжлийн стратеги төлөвлөгөөний дагуу үндэсний мэргэжлийн ур чадварын тогтолцооны 5 түвшинд 27 ажлын байр, 180 ажлын төрөл, 556 зүйл ур чадварыг Шинжлэх ухаан технологийн яам, Боловсролын яам, Хөдөлмөрийн яамд хамтран гаргаж албан ёсоор тогтоосон байна. Мэргэжлийн сургалтын байгууллагууд нь энэхүү төлөвлөлтөд нийцүүлэн ажил мэргэжлийн баримжаа олгох, ур чадвар эзэмшүүлэх сургалт явуулдаг тул төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт харьцангуй өндөр хувьтай байдаг байна.

ОХУ-д мэргэжлийн боловсролын байгууллагууд нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн элсэлт зохион байгуулах, мэргэжлийн салбар бүрийн сургалтын хөтөлбөрт үнэлгээ хийх, аж ахуйн нэгж, сургалтын байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, цаг үеийн шаардлагаар гарч ирж буй шинэ мэргэжил, мэргэшлийн ур чадварын хөтөлбөр боловсруулах, сургалтын техник, технологи, тоног төхөөрөмж, багш нарын ур чадварыг сайжруулах шинэ хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх зорилгоор "Боловсролын Хөгжлийн хөтөлбөр /2015-2020/"-ийг батлан хэрэгжүүлж байна. Энэхүү хөтөлбөрт техник, мэргэжлийн сургууль төгсөгчдийг хөдөлмөр эрхлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хөдөлмөр эрхлэлтийн зөвлөгөө өгөх төвүүдийг нээн ажиллуулахаар тусгажээ.

Орон нутгийн мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудын сургалтын тогтолцоог шинэчлэх үйл ажиллагааны хүрээнд Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтанд өөрчлөлт оруулж, орон нутгийн хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээлэлд үндэслэн мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэж эхэлжээ.

Австрали улсад мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал хариуцсан төв, орон нутгийн байгууллагууд нь шинэ ажлын байрны захиалга болон ажил олгогчдын холбооны дэлгэрэнгүй мэдээллийг олон нийтэд зориулсан [jobactive](#) цахим хуудсанд байршуулах үүрэгтэй.

Мөн түүнчлэн Засгийн газрын Хөдөлмөр эрхлэлтийн тусламжийн сангаас хөгжлийн бэрхшээлтэй төгсөгчдөд мэргэжлийн боловсрол эзэмших, дадлагажуулан сургах, дадлагажих хугацаанд нь урамшуулал болон цалин олгох, зөвлөгөө өгөх зэрэг үйлчилгээг төрөөс санхүүжүүлдэг байна.

Нэг. Монгол Улсын мэргэжлийн боловсролын сургалт, төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт, бодлого, эрх зүйн орчны өнөөгийн байдал

1.1 Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын талаар баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчны өнөөгийн байдал, хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүд

"Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай" хууль 2002 онд батлагдсанаар мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг хөдөлмөрийн зах зээл, үйлдвэрлэлийн эрэлтэд нийцүүлэх, сургалтын агуулга арга зүйг сайжруулах, суралцагчдын ур чадварыг нэмэгдүүлэх, төгсөгчдийг ажлын

байртай холбох, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг сайжруулах эрх зүйн орчны суурь бий болсон бөгөөд уг хуулийг боловсронгуй болгох зорилгоор 2009, 2012, 2015, 2016 онуудад тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

2017 онд тус хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг дахин боловсруулж эхэлсэн бөгөөд ХНХЯ-ны Мэргэжлийн боловсролын бодлогын хэрэгжилтийн газраас дараах асуудлуудыг хуулийн төсөлд тусгах, бодлогын түвшинд арга хэмжээ авах шаардлагатай гэж үзсэн. Үүнд:

1/ Монгол Улсад мэргэшлийн түвшний үндэсний тогтолцоо бүрдээгүй, тухайн ажлын байранд шаардагдах мэргэшлийн түвшин тодорхойгүй, мэргэжил, мэргэшлийн ур чадвараа хэрхэн үнэлүүлэх, мэргэшлийн зэргээ хэрхэн тогтоолгох зэрэг харилцааг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт дутмаг байгаагаас гадна аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэд болон мэргэжилтэй ажилтнуудын ур чадвар бодитой үнэлэгдэх нөхцөл бүрдээгүй байна гэж үзсэн. Иймд мэргэшлийн түвшний үндэсний тогтолцоог бүрдүүлэх, иргэд ямар ч ажлын байранд эзэмшсэн мэргэжил, мэргэжлийн дагуу ажил хөдөлмөр эрхлэх, түүндээ тохирсон цалин хөлс авах, зэрэг дэвээ ахиулах, мэргэжлээрээ хөрвөж ажиллах, ур чадварын түвшин, бүтээмжээ ахиулах боломжийг бүрдүүлэх, мэргэжилтэй ажилтны үнэлэмжийг өсгөх чиглэлд ахиц гаргах;

2/ Эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хөгжлийн хөтөлбөртэй уялдуулан мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын үр өгөөжийг дээшлүүлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд суурилсан, чанартай сургалт явуулахаар Мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төв (МСҮТ), Политехникийн коллежийг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх. Тухайлбал, Дорнод Политехникийн коллежийг газрын тос, уул уурхайн чиглэлээр, Сэлэнгэ МСҮТ-ийг хөдөө аж ахуй, Завхан Политехникийн коллежийг барилгын салбарын мэргэжлүүдээр гэх мэтчилэн төрөлжсөн сургалтын бааз болгон зохион байгуулах;

3/ Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын хэв шинж, ангилал, хэлбэрийг тогтоох, тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл шаардлагын босгыг өндөрсгөх, дотоод, гадаадын сургалтын хөтөлбөрийн болон байгууллагын магадлан итгэмжлэлийн үнэлгээ хийлгэх, суралцах үйл явцын чанар, үнэлгээ, гэрчилгээжүүлэлтэй холбоотойгоор чанарын баталгаажуулалтын тогтолцоо бий болгох, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах;

4/ Мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх зардлыг төр дангаараа хариуцаж ирсэн практикийг алхам алхмаар өөрчилж, ажиллах хүчний хөгжлийн бодлогын хүрээнд ажил олгогч, үйлдвэрлэгч, түншлэгч байгууллагууд болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын харилцаанд оролцогч талуудын хувь, оролцоонд түшиглэсэн, үр өгөөжтэй санхүүжилтийн механизмыг бүрдүүлэх;

Тухайлбал, өнөөгийн санхүүжилтийн систем нь “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай”, “Төсвийн тухай”, “Боловсролын тухай” хуулиуд болон “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих сангийн хөрөнгийг бүрдүүлэх, зарцуулах, түүнд хяналт тавих “журам”-ын хүрээнд зохицуулагдаж байна. Хэдийгээр эрх зүйн орчны хувьд боломжтой мэт боловч хуулийн заалтууд харилцан уялдаагүй, давхардсан утга агуулгатай, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын үйл ажиллагааны санхүүжилтийн бие даасан байдлыг хязгаарласан, үр дүнд суурилсан тодорхой зохицуулалт дутмаг байна гэж холбогдох байгууллагуудын зүгээс үзэж байна. Үүний улмаас аж ахуйн нэгж, байгууллагын санхүүгийн дэмжлэгийн хувь, оролцоо нь мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих санд орохгүй, мэргэжлийн боловсрол, сургалт нь улсын төсвийн санхүүжилтээс бүрэн хамааралтай байх, байгууллагууд нь орлогоороо хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлж чадахгүй байх зэрэг хүндрэл бэрхшээлүүд үүсч байна гэж Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үндэсний зөвлөлөөс үзсэн. Иймд Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих сан, түүний үйл ажиллагааны үр өгөөжийг дээшлүүлж, түншлэл, оролцоонд тулгуурлан боловсронгуй болгох, улмаар Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хөгжлийн сан болгож шинэчлэх;

5/ Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг хөгжүүлэхийн тулд уг харилцаанд оролцогчдын эрх үүрэг, хариуцлага, хамтын ажиллагаа, удирдлага, зохион байгуулалт, хяналт, мэдээллийн тогтолцоог зохистой бүрдүүлэх зэрэг болон бусад шаардлагатай асуудлыг хуулийн төсөлд тусгахаар судалгааны ажлыг эхлүүлжээ.

1.2 Салбарт хэрэгжиж байгаа төсөл, хөтөлбөрүүд:

Өнөөгийн байдлаар тус салбарт дараах 5 төсөл, хөтөлбөр хэрэгжиж байна. Үүнд:

1. Европын Холбооны санхүүжилтээр хэрэгжиж буй “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын салбарыг дэмжих төсөл-1” нь салбарын оролцогч бүх талуудыг чадавхжуулах, үнэлгээ,

- гэрчилгээжүүлэлт, чанарын баталгаажуулалт, хууль эрх зүй, бодлогын түвшний баримт бичиг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх төсөл. /2019 онд хэрэгжиж дуусна/
- Европын Холбооны санхүүжилтээр хэрэгжиж буй “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын салбарыг дэмжих төсөл-2” нь салбарын сургалт, үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүнд нэвтэрч буй тэргүүн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх төсөл. /2018 онд хэрэгжиж дуусна./
 - Германы Олон Улсын Хамтын ажиллагааны нийгэмлэгийн төсөл нь мэргэжлийн боловсролыг аж үйлдвэрийн салбарын эрэлт хэрэгцээ, олон улсын стандартад нийцүүлэх, түншлэл, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх зорилгоор Дорнод, Дархан-Уул, Өмнөговь аймаг дахь Политехник коллежүүдэд дараах сонгосон мэргэжлийн хүрээнд “Чадамжийн төв”-ийг бий болгоход чиглэгдэж байна. Үүнд, Дорнод аймаг дахь Политехник коллежид үйлдвэрлэлийн механик, хүнд машин механизмын засварчин, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй болон байгаль орчны хамгаалалын чиглэлээр, Дархан-Уул аймаг дахь Уул уурхай, эрчим хүчний Политехник коллежид цахилгаан, уулын ашиглалт, мехатроникийн чиглэлээр, Өмнөговь аймаг дахь Политехник коллежид гагнуур, үйлдвэрлэлийн механик, автомашины механик, хүнд машин механизмын операторын мэргэжлийн чиглэлээр талууд хамтран ажиллаж, дадлагын бааз суурийг бэхжүүлж, тоног төхөөрөмжийг нийлүүлэн багш нарыг сургаж байна. /2019 онд хэрэгжиж дуусна./
 - НҮБ-ын Хүн амын сангаас хэрэгжүүлж байгаа “Амьдрах ухааны боловсрол” төсөл. Төслийн хүрээнд амьдрах ухааны танхим байгуулж, нийгмийн эрсдлээс өөрийгөө хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, үе тэнгийнхэндээ зөвлөх, сонсох, зөв хүн болоход эрүүл мэнд, харилцааны боловсролоор дамжуулан зөв төлөвшил олгох зорилт тавин ажиллаж байна. Завхан, Дорнод, Орхон, Увс, Ховд, Өмнөговь, Дорноговь, Баянхонгор, Баян-Өлгий, Говь-Алтай аймаг дахь Мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвүүд хамрагддаг. /2017 онд хэрэгжиж дуусна./
 - Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн санхүүжилтээр “Хөдөлмөр эрхлэлтийн ур чадвар” төсөл 2015 оны 10 сараас хэрэгжиж эхэлсэн. Төсөл нь хөдөө аж ахуй, барилга, зам тээвэр гэсэн 3 салбарын мэргэжлийн боловсролыг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн бэлтгэхэд чиглэгдэж байна. Төсөлд төрийн өмчийн 20-25 Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв, Политехникийн коллеж хамрагдах бөгөөд сургалтын орчныг сайжруулах, 3 салбарын мэргэжлийн стандарт, хөтөлбөр боловсруулах, удирдах ажилтан багш нарыг сурган мэргэшүүлэхэд чиглэгдэнэ. / 2019 онд хэрэгжиж дуусна./

1.3 Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагсадын талаарх статистик мэдээлэл¹⁴⁵

/2017 оны байдлаар/

Үзүүлэлт	Хичээлийн жил					
	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017 /урьдчилсан байдлаар/
Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагууд						
Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага	71	78	79	76	81	86/91/
Төрийн өмчийн	49	50	53	52	49	50
Төрийн бус өмчийн	22	28	26	24	32	36/5/
Хотод	28	34	34	32	38	43/4/
Хөдөөд	43	44	45	44	42	43
Гадаадад	-	-	-	-	1	/1/
Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагсад						
Нийт суралцагсад	48134	45225	42798	42797	42675	38533
Үүнээс: Эмэгтэй	21694	20643	19189	18252	17286	15367
Хотод	18720	19286	18182	18404	20079	19782

а—

¹⁴⁵ Монгол Улсын Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн судалгааны мэдээлэл, 2017 он.

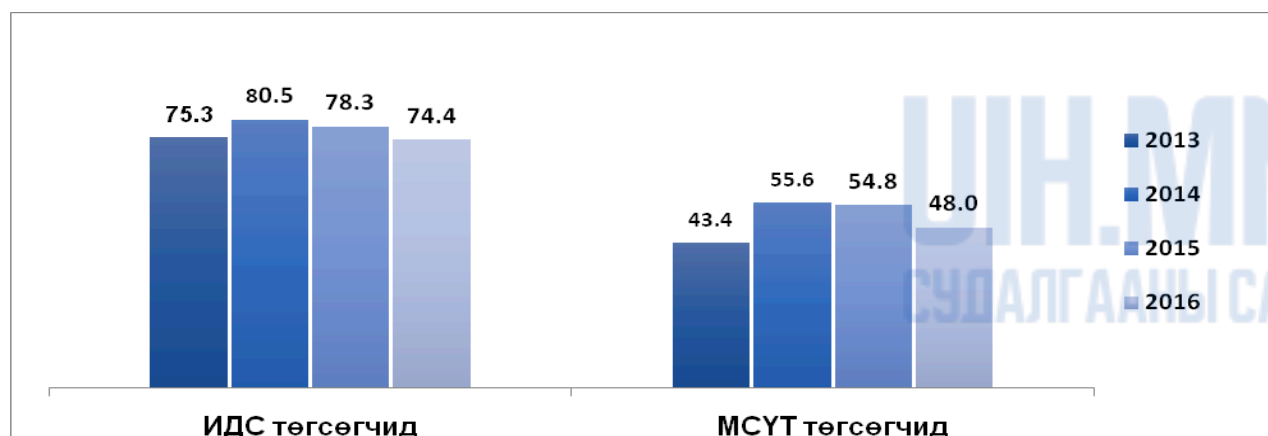
Хөдөөд	29414	25939	24616	24393	22564	18751
гадаадад	-	-	-	-	32	0
Төрийн өмчийн сургуульд суралцагсад	37227	35256	33525	32896	31572	27665
Төрийн бус өмчийн сургуульд суралцагсад	16267	15798	15028	13820	12622	10528
Үүнээс: Эмэгтэй	10907	9969	9273	9901	11103	10868
Шинээр элсэгчдийн тоо	19417	19607	20921	20804	20961	16742
Үүнээс: Эмэгтэй	8213	8635	8821	8445	8214	6827
Шинээр элсэгчдийн тухайн жилд 9 анги төгсөгчид	11116	10741	9944	10928	10388	5539
Шинээр элсэгчдийн тухайн жилд 12 анги төгсөгчид	4094	4123	5738	5130	3195	2707
Нийт төгсөгчид	23120	23393	18358	18978	-	19488

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн мэдээллээр, 2017 оны байдлаар улсын хэмжээнд мэргэжлийн боловсрол, сургалтын нийт 91 байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас төрийн өмчийн 50 сургууль, төрийн бус өмчийн 26 сургууль байна. Эдгээр 91 мэргэжлийн сургалтын байгууллагын 47 нь хотод, 43 нь хөдөө орон нутагт, 1 нь гадаадад үйл ажиллагаагаа явуулж байна. 2016-2017 оны хичээлийн жилд дээрх сургалтын байгууллагад 38533 мянган суралцагч 192 мэргэжлээр суралцаж, 4320 багш, ажилтан ажиллаж байна.

1.4 Мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн төлөв байдал

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны талаарх төрийн бодлогыг оновчтой болгох үүднээс хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн талаар суурь судалгааг тогтмол хийхээр шийдвэрлэсэн байна. Энэ хүрээнд Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын судалгааны институтээс жил бүр хөдөлмөрийн зах зээлийн богино хугацааны эрэлтийг тодорхойлж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх зорилгоор мэргэжлийн боловсролын байгууллагад суралцаж төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн төлөв байдал, хөдөлмөрийн зах зээлд шаардлагатай ажиллах хүчнийг мэргэжил, салбар, байршил тус бүрээр тодорхойлж шийдвэр гаргагчид болон судлаачдыг мэдээллээр хангаж байна. Тус институтээс гаргасан зарим судалгааны тоймыг танилцуулбал:

Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийг төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн төлөв байдлын судалгаа¹⁴⁶

2016 онд Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад 19488 хүн суралцаж төгссөнөөс 9354 хүн буюу нийт төсөгчдийн 48% нь ажлын байртай болжээ. Төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт өмнөх жилүүд буюу 2013-2015 оны дунджаас буурсан үзүүлэлттэй байгаа нь ажлын байрны хомсдол, цалин хөлс бага, тухайн ажил нь улирлын чанартай гэх мэт олон хүчин зүйлээс шалтгаалжээ.

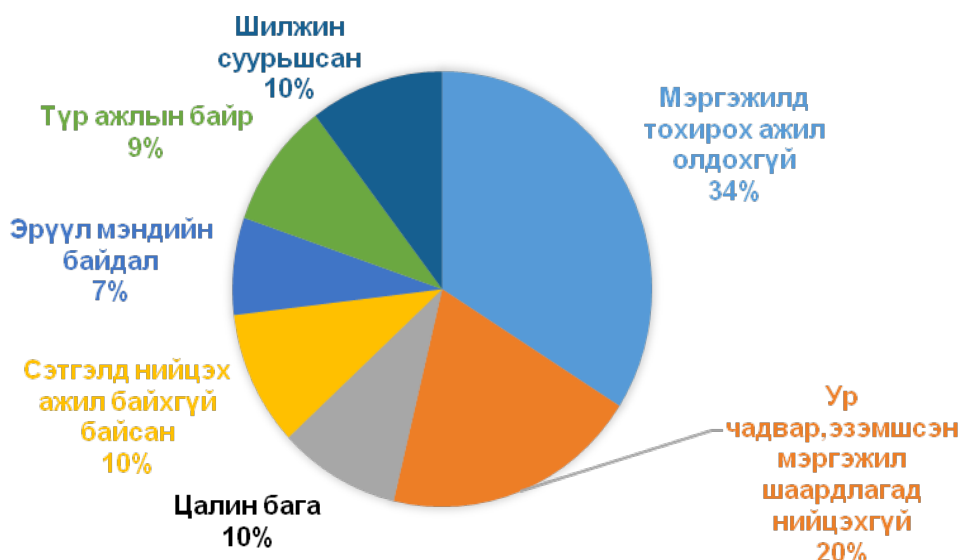
а

¹⁴⁶ "Төгсөгчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа -2016", Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын судалгааны институт, 2017

2016 оны судалгааны үр дүнгээс харахад төгсөгчдийн ажиллаж байгаа салбарын хувьд авч үзвэл боловсролын салбарт 15.7%, боловсруулах үйлдвэрлэл 10.8%, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт 10.3% тус тус ажиллаж байна.

Сүүлийн 3 жилийн статистик мэдээллээс харахад дунджаар нийт төгсөгчдийн 45-50% нь мэргэжлийн сургалтын байгууллагын гэрээт байгууллагын ажлын байранд шууд зуучлагддаг бол 8-10% нь дараагийн шатны сургалтанд буюу их, дээд сургуульд шатлан суралцдаг байна.

Төгсөгчдийн ажилгүй байгаа шалтгаан¹⁴⁷
/хувиар/

Судалгаанд, 2015 онд хөдөлмөр эрхэлж байсан боловч 2016 онд ажилгүй байгаа 1247 төгсөгчийн хувьд тухайн ажлаас гарсан шалтгааныг байгууллагаас болон хувь хүнээс хамаарсан шалтгаантай гэж ангилан авч үзжээ. Ажил олгогчоос хамаарсан шалтгаанд МБСБ төгсөгчдийн хувьд цалин хөлстэй ихэвчлэн хамааралтай бол ИДС төгсөгчдийн хувьд хууль, эрх зүй, татварын дарамт, түр хугацааны ажлын байр мөн орон тооны цомхотгол зэрэг хүчин зүйлүүд нөлөөлсөн байна. Хувийн шалтгааныг тодруулахад Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагын төгсөгчдийн 27 хувь нь сургуульд сурах болсон, 73 хувь нь хувиараа бизнес эрхлэхийн тулд ажлаасаа гарсан гэжээ.

1.5 Төрөөс мэргэжилтэй ажилтанд үзүүлж буй дэмжлэг, мал аж ахуйн салбарын мэргэжилтнийг бэлтгэх асуудал

Засгийн газрын 2007 оны 294 дүгээр тогтоолоор Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв (МСҮТ)-ийн нэг суралцагчид сар бүр 45000 төгрөгийн тэтгэлэг олгох болсноор Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвд элсэгчдийн тоо эрс нэмэгдсэн. Мөн Засгийн газрын 2013 оны 329 дүгээр тогтоолоор мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн суралцагчдад сар бүр олгох тэтгэлгийн хэмжээг 70000 (далан мянга) төгрөгөөр шинэчлэн тогтоосон байна.

Гэвч “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль”-ийн 23-р зүйлийн 1.13-т “мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих зориулалтаар мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих санд хөрөнгө хуваарилна” гэж заасны дагуу мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчдад сар бүр олгодог 70000 төгрөгийн тэтгэлгийг 2016 оны 02 дугаар сар хүртэл Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас санхүүжүүлэн олгож байсан боловч өнөөдрийн байдлаар тэтгэлэг зогссон байна.

Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвүүдэд суралцагчдын тэтгэлгийг тус сангийн орлоготой уялдуулан олгож байгаа нь сангийн орлого бүрдэлт хангалтгүй байгаа эдийн засгийн хүндрэлтэй өнөөгийн нөхцөлд тэтгэлгийг түр хугацаагаар зогсоохоос аргагүй байдалд хүргэсэн байна. Иймд Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас суралцагчдад

а_____

¹⁴⁷ “Төгсөгчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа -2016”, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын судалгааны институт, 2017

тэтгэлэг олгох санхүүжилтийн эх үүсвэрийг өөрчилж, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас биш их, дээд сургуулиудын оюутнуудтай ижил зарчмаар улсын төсвөөс санхүүжүүлэх саналыг Сангийн яаманд хүсэлт хүргүүлсэн боловч одоогоор шийдвэрлэгдээгүй.

Мэргэжлийн боловсролын байгууллагад суралцаж байгаа суралцагчдыг нийт 6 бүсэд ангилж, мэргэжлийн болон техникийн боловсрол, сургалт явуулж буй мэргэжлүүдийг салбараар нь ангилж гаргасан статистик мэдээллээс үзэхэд барилга, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн салбарын мэргэжил зонхилж байна. Тухайлбал:

Мал аж ахуйн мэргэжлийн суралцагчдын статистик мэдээ¹⁴⁸

/2016-2017 он/

№	Сургалтын байгууллагууд	Индекс	Мэргэжлийн чиглэл	Суралцагчийн тоо	Үүнээс: Эмэгтэй
1	Баян-Өлгий МСҮТ	633011	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч-ГТ-МАН	48	22
		633012	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч-МАН-ГТ	21	19
2	Булган ХАА МСҮТ	7513-23	Сүү боловсруулах үйлдвэрийн ажилтан	25	20
		6121-23	Малын асаргаа/ санитар/	19	7
3	Говь-Алтай МСҮТ	6330-12	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч /МАН-ГТ/	16	2
4	Орхон ХАА	7231-20	ХАА-н машин механизмын ашиглалт, засварчин	57	0
5	Өвөрхангай МСҮТ	63-3011	Фермерийн аж ахуй эрхлэлт /ГТ-МАН/	25	17
		61-2123	Малын асаргаа /Санитар/	20	3
6	Завхан Тосонцэнгэл МСҮТ	6330-12	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч/ МАН-ГТТ/	15	4
7	Төв аймаг Заамар МСҮТ	6320-12	Эрчимжсэн МАН-н фермер	15	0
		6330-11	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч /ГТ-МАН/	28	12
8	Хэнтий- МСҮТ	6320-14	Уламжлалт мал аж ахуйн фермер	27	14
9	Ар Гурван тамир	АН324-17	Малын бага эмч	75	30
		АН6121-23	Малын санитар /1жил/	30	12
		IF7513-23	Сүү боловсруулах үйлдвэрлэлийн ажилтан /1жил/	15	15
10	Барилга бүтэц МСҮТ	6330-11	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч / ГТ-МАН /	20	7
11	Баянхонгор Өлзийт МСҮТ	7513-23	Сүү сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх ажилтан	80	62
12	MINDSET МСҮТ	7513-23	Сүү боловсруулах үйлдвэрлэлийн ажилтан	50	19
		6320-12	Эрчимжсэн МАН-н фермер	65	28
13	Хамаг Монгол МСҮТ	7513-23	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн технологийн ажилтан	13	11
14	Баянхонгор ПК	6330-11	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч /ГТ-МАН/	20	3
15	Дорнод ПК	6121-23	Малын асаргаа	72	28
		3240-17	Малын бага эмч	45	15
16	Улаангом ПК	7513-23	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн технологийн ажилтан /Сүү боловсруулах үйлдвэрлэлийн ажилтан/	13	12
17	Ховд хөгжил ПК	3240-17	Малын бага эмч	88	18
		3240-16	Зоотехникч	20	3
		6330-11	Фермерийн аж ахуй эрхлэгч	19	8
		6320-12	Эрчимжсэн мал аж ахуйн фермер	12	5

¹⁴⁸ Монгол Улсын Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн судалгааны мэдээлэл, 2017 он.

		6121-24	Малчин	15	1
1 8	Хүнс, технологийн ПК	7513-23	Сүү боловсруулах үйлдвэрлэлийн ажилтан	69	63
МАН-н мэргэжлээр нийт суралцагчдын тоо				1037	460

2016-2017 оны хичээлийн жилд манай улсын хэмжээнд мэргэжлийн боловсролын нийт 18 байгууллагад нийт 1037 суралцагч суралцаж байгаагаас 460 эмэгтэй суралцагч мал аж, ахуйн мэргэжлээр суралцаж байна.

Хоёр. Мэргэжлийн боловсролын сургалт ба төгсөгчдийг ажлын байраар хангаж байгаа талаарх гадаадын зарим орны туршлага

Япон улс¹⁴⁹

Япон улсын Боловсролын тухай багц хуулийн 82-р зүйл дэх “Боловсрол дээшлүүлэх сургууль” гэсэн бүлэгт тусгай мэргэжлийн боловсролын харилцааг бүхэлд нь зохицуулсан байна.

Хуулийн 82-р зүйлийн 82.1-д “ хуульд зааснаас гадна сургалтын байгууллага нь ажил, амьдралд шууд хэрэгцээтэй мэдлэг олгох, боловсрол мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор зохион байгуулалттай сургалт явуулна” гэж заасан нь Япон Улсын мэргэжлийн боловсролын харилцааны гол зохицуулалт болж байна. Түүнчлэн тус хуулинд тусгай мэргэжлийн сургалтын талаар дараах тодорхой зохицуулалтыг тусгасан байна. Үүнд:

Тусгай мэргэжлийн боловсролын сургалт нь

- Нэг жилийн хугацаатай байна;
- Хичээлийн цагийг Боловсролын яам тогтооно;
- Хүний тоо 40 хүртэл байна¹⁵⁰ гэжээ.

Мөн тусгай сургалттай сургууль нь бүрэн дунд, тусгай, мэргэжлийн, ерөнхий анги гэсэн ангитай байхаар хуульчилсан байна. Дээрх тусгай мэргэжлийн бүрэн дунд сургуулийг Боловсролын яамны сайд хариуцахаар зохицуулсан байна.

Тусгай мэргэжлийн сургалтыг хувийн болон улсын сургуулиар эзэмшүүлэхээр, хувийн тусгай мэргэжлийн сургууль байгуулах эрхийг Боловсролын яамны сайд олгохоор тус тус зохицуулсан. Тусгай мэргэжлийн хувийн сургуулийг хуулийн дагуу байгуулах итгэмжлэгдэн баталгаа авсан хүн байгуулна. Мэргэжлийн боловсролын асуудлыг хариуцдаг тусгай мэргэжлийн бүрэн дунд сургуулийн Хянан хэлэлцэх зөвлөл нь 10-20 хүний бүрэлдэхүүнтэй 4 жилийн хугацаанд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг байгууллага байна. Тус зөвлөлийн гишүүдийг Боловсролын яамны сайд Тусгай мэргэжлийн боловсролын дээд сургуулиас нэр дэвшсэн захирал, сурган хүмүүжүүлэгчдээс томилно. Тус зөвлөлийн гишүүд нь орон тооны бус байх бөгөөд ажил үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай зардал мөнгө гаргуулж болно.

Мэргэжлийн боловсролын сургууль нь нийгэмд шууд үр өгөөжөө өгөх мэргэжлийн мэдлэг, техникийн ур чадвартай ажилтан бэлтгэх зорилготой байгууллага юм. Сургалтын хөтөлбөр, агуулгаасаа хамааран үйлдвэрлэл, худалдаа, эмчилгээ, эрүүл ахуй, соёл, хүмүүжил, нийгмийн халамж, загвар зохион бүтээгч, гэр ахуй, хөдөө аж ахуй гэсэн 8 салбарт мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэдэг. Эдгээр 8 салбарт “Ур чадвар, дадал эзэмшүүлэх хөтөлбөр”-ийн хүрээнд батлагдсан 126 төрлийн ажлын байранд 62 мэргэжлээр ур чадварын дадлага эзэмших боломжтой байдаг.

Япон улсад мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгоор хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээнд ихээхэн хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийсэн нь ажилгүйдлийн хэмжээг доод түвшинд тогтворжуулахад чухал нөлөө үзүүлжээ. Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагын сургалтын хөтөлбөр нь ажил мэргэжлийн дадал эзэмшүүлэхээс гадна багаар ажиллах, үнэнч шударга хөдөлмөрлөх, хариуцлага хүлээх, цаг барих, ажлаа хугацаанд нь хийж гүйцэтгэх зэрэг ур чадваруудыг давхар эзэмшүүлдэг нь төгсөгчид болон ажил олгогчдод үр дүнтэй байдаг байна.

¹⁴⁹ Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology Japan, (MEXT) <http://www.mext.go.jp/en/policy/education/lawandplan/title01/detail01/1373797.htm>

¹⁵⁰ Боловсролын багц хуулийн 82-р зүйл

Мөн өндөр ур чадвартай ажиллах хүчнийг бэлтгэх хүрээнд мэргэжлийн сургалтын байгууллага бүрээс ирүүлсэн саналыг үндэслэн төрөөс тухайн суралцагчийг үргэлжлүүлэн боловсрол эзэмшихэд нь санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг. Ийнхүү төрөөс дэмжлэг авсан суралцагч төгсөөд эх орондоо эзэмшсэн ур чадвар, техникийн мэдлэгээ нэвтрүүлэх болзолтой байдгаараа онцлогтой.

Японы Засгийн газрын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбогдох бүх байгууллагууд, орон нутгийн засаг захиргаа, бүх мужийн Хөдөлмөрийн товчоо, төрийн бус байгууллагын гишүүдийг төлөөлсөн Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх төвүүд мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудын дэргэд байгуулагдаж, шинэ төгсөгчдийг хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлдэг байна. Эдгээр төвүүд нь хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагатай мэдээлэл солилцох, төгсөгч тус бүрийн ур чадварт тохирсон хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар зөвлөгөө өгөх, шууд ажлын байранд зуучлах зэрэг үйл ажиллагаа явуулна.

Үүнээс гадна, мэргэжилтэй ажилтныг хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх төсөлтэй хамтран дээрх мэргэжлийн зөвлөхүүд *"Шинээр төгссөн оюутны хөдөлмөр эрхлэх хүсэлт"* –ийг Хөдөлмөр эрхлэлтийн агентлагт хүргүүлэх, ажил олгогч эздэд хандан шинээр хөдөлмөрийн зах зээлд бэлтгэгдсэн мэргэжилтэй ажилтнуудыг хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх талаар уриалга гаргах зэргээр идэвх санаачилгатай ажилладаг. Мөн төгсөгчдөд гарааны бизнес эрхлэхэд Эдийн засаг, худалдаа аж үйлдвэрийн яамны Жижиг, дунд аж ахуйн нэгжийн агентлагаас дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор төсөл хэрэгжүүлдэг.

Япон улс нь хөдөлмөрийн зах зээлд хөдөлмөр эрхлэхэд зуучлах тусгай зөвшөөрөлтэй гадаадын зуучлагч байгууллагуудаар дамжуулан гадаад улсын иргэнийг хөнгөн, хүнд үйлдвэрлэлийн салбар, үйлчилгээ, загасчлал, технологи зэрэг зарим салбарт дадлагажигчаар ажиллуулдаг.

БНСУ

БНСУ-ын "Боловсролын тухай" хуулийн 5-р бүлгийн 1 дэх хэсэгт зааснаар боловсролын байгууллага нь:

- Бага, дунд, 12 жилийн сургууль, коллеж, их сургууль;
- Багшийн коллеж ба багш бэлдэх коллеж;
- Техник мэргэжлийн сургууль;
- Худалдааны сургууль, дээд түвшний сургууль гэж ангилагддаг байна.

Хуульд заасны дагуу техник мэргэжлийн сургууль нь бусад сургуулийн нэгэн адил Боловсролын яамны харьяанд байдаг. Техник мэргэжлийн сургууль байгуулах зөвшөөрлийг Боловсролын яам олгох ба хуульд заасан шаардлагыг хангасан хувь хүн, байгууллага байгуулж болно.

Техник мэргэжлийн сургууль нь мэргэжлийн мэдлэг болон үйлдвэрлэл техникийн дадал олгох ба суралцах хугацаа 5 хүртэл жил байна. Элсэхийг хүсэгчид дунд сургууль төгссөн, эсвэл энэ түвшний боловсрол эзэмшсэн байх шаардлагатай.

БНСУ-д мэргэжлийн боловсролыг техник мэргэжлийн сургууль болон мэргэжлийн ахлах сургууль, ахлах дунд сургууль, коллежууд болон албан бус боловсролын хүрээнд хөдөө аж ахуй, техник, худалдаа, тэнгисийн болон загасны аж ахуй зэрэг мэргэжлээр олгодог ба салбараас хамааран харилцан адилгүй хугацаагаар суралцаж төгсдөг байна.

Албан бус мэргэжлийн сургалтыг Хөдөлмөр эрхлэлтийн даатгалын сангаас санхүүжүүлэх ба олон нийтийн мэргэжлийн сургалтыг Хөдөлмөрийн яамны харьяа орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн агентлагууд 3 сараас 2 жил хүртэлх хугацаатай хөтөлбөрт сургалт байна.

Мэргэжлийн сургалтаар дамжуулан мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх мэргэжлийн ур чадвар олгох, хөгжүүлэх асуудлыг "Мэргэжлийн сургалтын тухай" хууль (Framework act on vocational training)¹⁵¹ "Мэргэжилтэй ажилтны ур чадварыг хөгжүүлэх тухай" (Workers Vocational Skills Development Act)¹⁵² хуулиудаар тус тус зохицуулжээ.

"Мэргэжлийн сургалтын тухай" хууль (Framework act on vocational training)-иар мэргэжлийн

^a_____

¹⁵¹Framework act on vocational training, <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/103076/124956/F-1055848242/KOR103076.pdf>

¹⁵²Workers Vocational Skills Development Act
http://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=33587&type=part&key=40

сургалтаар мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх, мэргэжлийн үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай ур чадварыг эзэмшүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан байна.

Хуулийн 6 дугаар зүйлд зааснаар, мэргэжлийн сургалтын төвийг төгссөн мэргэжилтэй ажилтнуудыг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтэд нийцүүлэн сургах урт хугацааны сургалтын төлөвлөгөө боловсруулах чиг үүрэг бүхий Мэргэжлийн сургалтын зөвлөлдөх хороо ажиллана.

Зөвлөлдөх хороо нь мэргэжлийн боловсрол сургалтын байгууллагуудын үйл ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай асуудлуудаар жил бүр мэргэжлийн сургалтын төлөвлөгөө гаргаж Хөдөлмөрийн сайдаар батлуулах чиг үүрэгтэй.

Зөвлөлдөх хороо нь мэргэжлийн сургалтын төлөвлөгөөг боловсруулахдаа хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт нийлүүлэлтийн судалгаа, төгсөгчдийн ажлын байрны захиалга буюу хөдөлмөрийн мэргэжлийн холбоодоос ирүүлсэн санал, улсын хөгжлийн 5 жилийн төлөвлөгөөний тэргүүлэх чиглэлд заасан ажил, мэргэжлүүдийг харгалзан үзэж тухайн жилийн хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийг тооцон төлөвлөдөг байна.

Мөн мэргэжлийн сургалтын байгууллагын сургалтын төлөвлөгөөнд заагдсан тусгай квот (*ядуу гэр бүлийн суралцагч, үндэстний цөөнх, алслагдсан орон нутгийн суралцагч, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн*)-ийн дагуу мэргэжлийн холбоодын захиалгыг тооцон төгсөгчдийг ажлын байраар хангах бодлого явуулдаг. Эдгээр квотоор төгссөн мэргэжилтэй ажилтнуудын суралцах хугацааны тэтгэлэг, дэмжлэг, ажлын байраар хангахтай холбоотой зардлыг төрөөс санхүүжүүлнэ.

Тус улсад аж үйлдвэрлэлийн салбарын хэрэгцээ шаардлага өөрчлөгдөхийн хэрээр хөдөлмөрийн зах зээлд шинэ шинэ мэргэжлийн ур чадвартай ажилтнуудын эрэлт хэрэгцээ ихээр үүссэн тул Засгийн газраас үндэсний хөгжлийн стратегид тулгуурлан үндэсний мэргэжлийн ур чадварын тогтолцоог 5 түвшинд тогтоож, 27 ажлын байр, 180 ажлын төрөл, 556 зүйл ур чадварыг эзэмшүүлэхээр Шинжлэх ухаан технологийн яам, Боловсролын яам, Хөдөлмөрийн яамд хамтран шийдвэр гаргасан байна. Мэргэжлийн сургалтын байгууллагууд дээрх нэрлэсэн чиглэлээр ажил мэргэжлийн баримжаа олгох, ур чадвар эзэмшүүлэхэд чиглүүлэн сургалт явуулсанаар төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдсэн байна.

Мөн төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааны хүрээнд 2015 онд БНСУ-ын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (KCCI) -аас шалгаруулсан одоогийн ажлын байрны зах зээл дээр давамгайлж байгаа БНСУ-ын топ 100 корпорацийн шинээр ажилд авах ажилтнуудад шаардагдаж буй ур чадвар болон ажлын байранд тавигдах нийтлэг шалгуурт дүн шинжилгээ хийж үзээд шинээр ажилд орсон ажилтнуудад тогтвор суурьшилтай ажиллах, хариуцлага хүлээх чадвар, ажлын туршлага дутмаг зэрэг нийтлэг бэрхшээлтэй асуудлууд тулгарч байгааг тодруулсан байна. Тус судалгааны үр дүнд үндэслэн мэргэжлийн боловсролын байгууллагын сургалтын хөтөлбөрийг шинэчлэх саналыг мэргэжлийн сургалтын Зөвлөлдөх хороонд хүргүүлсэн байна.

БНСУ-ын Мэргэжлийн сургалтын судалгааны хүрээлэнгээс¹⁵³ мэргэжлийн боловсролын байгууллагын нийт төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг 2000-2015 он буюу сүүлийн 5 жилийн байдлаар авч үзэхэд жил бүр өссөн үзүүлэлттэй гарчээ. Үүнээс гадна төгсөгчдийг ажлын байраар хангахад чиглэсэн "Насан туршийн боловсролын хөтөлбөр", "Үндсэн сургалт", "Шинэчлэх сургалт", "Ажлын байрны шилжүүлэх сургалт", "Давтан сургалт", "Бага орлоготой эмзэг бүлгийн ажил хайгчдад цогц дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөр" зэрэг хөтөлбөрүүд хэрэгждэг байна.

Мөн Худалдаа, аж үйлдвэр, эрчим хүчний яамны жижиг, дунд бизнесийн захиргаанаас их, дээд сургууль, мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдөд бие даан гарааны бизнес эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх R&D хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг байна. БНСУ-ын их, дээд сургууль, мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийг хөдөлмөр эрхлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа нь хөдөлмөр эрхлэлтийн холбогдох бүх талуудын хамтын ажиллагааны уялдаа сайн, Засгийн газрын хөгжлийн хэтийн төлөвлөгөөтэй уялдуулан сургалтын хөтөлбөр, элсэлтийг зохион байгуулдаг, ирээдүйд эрэлт ихсэх ажил мэргэжлийн төрлийг тогтоосон,

а—

¹⁵³ 2016 Human Resources Development Indicators in Korea

Education & Training Participation of Paid Workers, <http://www.krivet.re.kr/eng/eu/index.jsp>

төгсөгчдөд өөрийн эзэмшсэн мэргэжлийн дадал, ур чадвараас хамаарч олон төрлийн төсөл, хөтөлбөрт хамрагддаг нь ажилгүйдлийн түвшинг бууруулсан байна.

ОХУ¹⁵⁴

ОХУ-ын Мэргэжлийн боловсролын эрх зүйн зохицуулалт нь “Боловсролын тухай” хуулиар зохицуулагдаж байна. Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсэгт мэргэжлийн боловсролыг тодорхойлохдоо:

- Ерөнхий боловсролын (үндсэн ба туслах)
- Мэргэжлийн боловсролын (үндсэн ба туслах) гэж ангилжээ.

Хуульд зааснаар ерөнхий боловсролын хөтөлбөр нь хувь хүний соёлын түвшинг төгөлдөржүүлэх, нийгмийн амьдралд дасан зохицох, мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөрөө өөрийн хүсэл сонирхлын дагуу сонгох нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэгдэх бөгөөд хөтөлбөр нь сургуулийн өмнөх боловсрол, бага боловсрол, ерөнхий боловсрол, бүрэн дунд боловсролын хөтөлбөр хамаарч байна.

Харин Мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөр нь мэргэжлийн болон ерөнхий боловсролын түвшинг дэс дараатай дээшлүүлэх, тодорхой чиглэлээр мэргэшсэн ажилтанг бэлтгэхэд чиглэгдэх бөгөөд Мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөрт анхан шатны мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөр, дунд шатны мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөр, дээд боловсролын болон дээд боловсролын дараах мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөр хамаардаг байна. (9-р зүйлийн 5 дах хэсэг)

Мэргэжлийн боловсролыг олгохдоо боловсрол эзэмшүүлэх ерөнхий ангилалын дагуу олгох бөгөөд (10-р зүйл) байгууллагыг үүсгэн байгуулах эрх бүхий субъект нь: (11-р зүйл)

- төрийн төв болон орон нутгийн байгууллага;
- дотоод гадаадын өмчийн бүх хэлбэрийн байгууллага, тэдгээрийн нэгдэл;
- эх орны болон гадаадын олон нийтийн болон хувийн эзэмшлийн сангууд;
- ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт бүртгэлтэй олон нийтийн болон шашны байгууллага, ОХУ-ын болон гадаадын иргэн хамтран үүсгэн байгуулж болно.

Мэргэжлийн боловсролын тогтолцоо нь анхан, дунд, дээд, дээд боловсролын дараах гэсэн бүтэцтэй байх бөгөөд аль ч шатны мэргэжлийн боловсролын суралцагчид тухайн мэргэжлийн дагуу мэргэжил олгох шаардлагыг хангах үүрэгтэй.

Анхан шатны мэргэжлийн боловсролын зорилго нь мэргэшсэн ажилтныг ерөнхий, дунд боловсролын суурин дээр нийгмийн хэрэгцээний бүхий л үндсэн чиглэлээр бэлтгэхэд оршино. Зарим онцгой мэргэжлээр анхан шатны мэргэжлийн боловсрол нь бүрэн дунд боловсрол дээр суурилж болно. Анхан шатны мэргэжлийн боловсролыг анхан шатны мэргэжлийн боловсролын байгууллага (техник мэргэжлийн болон бусад сургууль)-д эзэмшиж болно.

Дунд мэргэжлийн боловсролын зорилго нь ерөнхий боловсрол болон анхан шатны мэргэжлийн боловсрол дээр суурилж хувь хүний мэдлэг боловсролыг өргөжүүлж гүнзгийрүүлэх шаардлагыг хангахуйц дунд шатны мэргэжилтэн бэлтгэхэд оршино. Ерөнхий (бүрэн) болон анхан шатны мэргэжлийн боловсролтой этгээд мэргэжлийн чиглэлийнхээ дагуу дунд мэргэжлийн боловсролыг түргэвчилсэн хөтөлбөрөөр эзэмшиж болно. Уг боловсролыг дунд мэргэжлийн боловсролын байгууллага (тусгай дунд боловсролын байгууллага)-д буюу дээд боловсролын сургалтын байгууллагын эхний шатанд эзэмшиж болно. Зохих зөвшөөрөлтэй бол анхан шатны мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөрийг дунд шатны мэргэжлийн байгууллага хэрэгжүүлж болно.

Мөн тус хуулинд *мэргэжлийн бэлтгэл (курс), мэргэжлийн боловсрол* гэж тусдаа ойлголтыг хуульчилсан. Мэргэжлийн бэлтгэл (курс) нь сурагчдад богино хугацаанд түргэвчилсэн нэг буюу хэсэг бүлэг ажил үүрэг гүйцэтгэхэд шаардагдах ажлын дадал эзэмшүүлэх зорилготой сургалт юм. Мэргэжлийн бэлтгэлийг суралцагчдын ерөнхий боловсролын түвшинг дээшлүүлэхтэй зэрэгцүүлж болохгүй. Үүнээс дээрх хоёр ойлголтын ялгаа харагдаж байна. Төрөөс шаардлагатай үед ерөнхий боловсрол эзэмшээгүй хүмүүст зориулж мэргэжил олгох

¹⁵⁴ а_____ Юнеско- Юневос :Дэлхийн ТМБС-ын мэдээллийн сан, ОХУ, 2012 оны 3 сар судалгаанаас
http://www.unevoc.unesco.org/wtdb/worldvetdatabase_aus_en.pdf

зорилгоор мэргэжлийн бэлтгэл (курс) сургалт зохион байгуулна. Мэргэжлийн бэлтгэлийг анхан шатны мэргэжлийн боловсролын байгууллагад болон бусад сургалтын байгууллагад олгож болно. Сургууль дундын сургалтын комбинат, үйлдвэрлэл сургалтын засварын газар, сургалтын хэсэг (цех), тодорхой мэргэжлийн хүмүүсийг ганцаарчлан сургах зөвшөөрөлтэй (лиценз) байгууллагын дэргэдэх сургалтын салбарт тус тус олгоно.(21-р зүйл)

Холбооны улсын мэргэжлийн боловсролын байгууллагууд, орон нутаг, бүс нутгийн боловсролын байгууллагуудыг яам (БШУЯ) санхүүжүүлэх ба зарим тухайлсан салбарыг ч цөөн тооны бусад яам санхүүжүүлж байдаг.

Жишээ нь: Хөдөө аж ахуйн чиглэлийн салбарыг Хөдөө аж ахуйн яам санхүүжүүлэх ба эрүүл мэнд боловсролын байгууллагуудыг Эрүүл мэнд, нийгмийн хөгжлийн яам санхүүжүүлдэг байна. Эдгээр нь БШУЯамтай хамтран, орон нутгийн боловсролын байгууллага, боловсролын бүтэц, үндэслэл, ерөнхий боловсролын хөгжлийн асуудлуудыг хэрэгжүүлдэг байна.

Түүнчлэн, БШУЯамны харьяанд Холбооны Боловсрол шинжлэх ухааны удирдлагын хяналт, эрх мэдэл, магадлан итгэмжлэх, лицензийн зөвшөөрөл, хууль эрхзүйн хэрэгжилт, боловсролын байгууллагуудын хяналт шалгалт, боловсролын чанарын асуудлуудыг хамруулдаг байна. Техник мэргэжлийн боловсролын сургалтын хөгжлийн институцэд түүний бүтэц, Холбооны хөгжлийн боловсролын институцууд багтана.

Төрийн өмчийн их, дээд боловсролын сургуулиуд болон ТМБС-ын байгууллагууд хувийн хэвшлийн их, дээд сургууль болон коллежуудыг (үүсгэн байгуулагчийг харгалзахгүйгээр) тухайн нутаг дэвсгэр болон орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлдэг байна. Санхүүжилтийг олгохдоо: "нэг оюутанд ногдох" хувьсах зардал, суралцагчдын тоог харгалздаг байна.

ОХУ-д мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэн элсэлт зохион байгуулах, мэргэжлийн салбар бүрийн сургалтын хөтөлбөрт үнэлгээ хийх, аж ахуйн нэгж, сургалтын байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, цаг үеийн шаардлагаар гарч ирж буй шинэ мэргэжил, мэргэшлийн ур чадварын хөтөлбөр боловсруулах, сургалтын техник, технологи, тоног төхөөрөмж, багш нарын ур чадварыг сайжруулах шинэ хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор Боловсролын Хөгжлийн хөтөлбөр /2015-2020/-ийг батлан хэрэгжүүлж байна. Энэхүү хөтөлбөрт техник, мэргэжлийн сургууль төгсөгчдийг хөдөлмөр эрхлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хөдөлмөр эрхлэлтийн зөвлөгөө өгөх төвүүдийг ажиллуулахаар тусгажээ.

Орон нутгийн мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудын сургалтын тогтолцоог шинэчлэх үйл ажиллагааны хүрээнд Мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтанд өөрчлөлт оруулж, орон нутгийн хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл, хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээлэлд үндэслэн мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэж эхэлжээ.

Австрали улс¹⁵⁵

Австрали улсад "Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын Үндэсний зохицуулалтын тухай 2011 оны хууль", "Австралийн ажиллах хүчнийг Чадваржуулах тухай" 2005 оны (2010 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан) хууль"-иар мэргэжлийн боловсрол олгох тогтолцоог дараах 3 түвшинд ангилан зохицуулсан байна. Үүнд:

Албан ёсны мэргэжлийн боловсрол

Албан ёсны мэргэжлийн боловсролын хүрээнд нь ихэнх тохиолдолд насанд хүрэгчдэд сургууль төгссөний дараа мэргэжлийн ур чадвар эзэмших сонголтуудыг санал болгодог. Зарим тохиолдолд энэхүү сургалтыг дунд сургуулийн түвшинд санал болгодог байна. Дунд сургууль (эсвэл ахлах сургууль) нь муж, бүс нутгаас, мөн сурагчдын сонирхол, ажил мэргэжлийн онцлогоос хамаарч 5, 6 жил үргэлжилдэг байна. Дунд сургуулийн ахлах ангийн (ихэвчлэн, 10-12 дугаар ангийн) сурагчид мэргэжлийн сургалтын сонголт хийх боломжтой байдаг ба төгссөнийхөө дараа мэргэжлийн сургалтын сургуульд үргэлжлүүлэн сурах боломжтой.

Мэргэжлийн сургалтын байгууллагын суралцагчдын дийлэнх нь насанд хүрэгчид байдаг ба сургалт нь ажлын байран дээр суурилсан байж болно. Ихэнх сургалтыг суралцагч, ажил

а_____

¹⁵⁵ Юнеско- Юневос, Дэлхийн ТМБС-ын мэдээллийн сан, Австрали, 2015,10 сар, http://www.unevoc.unesco.org/wtdb/worldvetdatabase_aus_en.pdf

олгогч, сургалтын байгууллагын хооронд байгуулсан сургалтын гэрээний үндсэн дээр явуулах ба сургалтын нэг хэсгийг дадлагажих, дагалдан ажилтан байдлаар явуулдаг байна. Мэргэжлийн сургалтын байгууллага нь гэрчилгээ, диплом, ахисан түвшний диплом олгодог ба цөөн тохиолдолд бакалаврын зэрэг олгоно.

Гуравдагч түвшний мэргэжлийн боловсрол

Мэргэжлийн боловсролын гуравдагч түвшин буюу тусгай дунд мэргэжлийн боловсролыг (6 сараас 1 жилийн хугацаанд) эзэмшиж мэргэжлийн гэрчилгээ, эсвэл (1-2 жилийн хугацаанд) мэргэжлийн дипломтой төгсөх боломжтой.

Албан бус мэргэжлийн боловсрол

Австралид албан бус мэргэжлийн боловсрол олгох үйл ажиллагаа нь ажлын байран дээр явагдах ба компанийн дотоод мэргэжлийн хөгжлийн хөтөлбөрүүд, мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдөд нарийн мэргэшлийн дадал олгох зэрэг сургалтууд ордог байна. Эдгээр сургалтыг ажил олгогч байгууллага ихэвчлэн зохион байгуулах боловч мэргэжлийн ямар нэгэн гэрчилгээ, диплом олгодоггүйгээрээ онцлог юм.

Австралийн мэргэжлийн боловсролын тогтолцоо

Дунд мэргэжлийн боловсрол

Хөтөлбөр	Үргэлжлэх хугацаа	Мэргэжлийн гэрчилгээ
Ерөнхий боловсролын дунд сургууль (10-13 анги төгссөн) Сайн дурын ТБМС курс	3 жил	ТБМС мэргэжлийн боловсрол болон дунд сургуулийн төгсөх ангийн гэрчилгээ

Тусгай дунд мэргэжлийн боловсрол

хөтөлбөр	үргэлжлэх хугацаа	Мэргэжлийн гэрчилгээ
Сертификат олгох хөтөлбөр	6 сараас 1 жил	Мэргэжлийн сертификат
Дипломын хөтөлбөр	1-2 жил	Мэргэжлийн диплом

Австралийн Боловсрол, Сургалтын Яам нь мэргэжлийн боловсрол олгох болон ажлын байран дээр сургалт явуулах, төгсөгчдийг ажлын байраар хангахтай холбоотой дэмжлэгүүдийг тусгайлсан хөтөлбөрүүдээр дамжуулан хэрэгжүүлдэг. Яамны харьяанд мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудын үйл ажиллагаанд мөрдөгдөх үндэсний хэмжээний боловсролын чанар, стандартыг хангуулах, хяналт тавих үүрэг бүхий Австралийн ур чадварын чанарын хяналтын Газар /Australian Skillis Quality Authority/, суралцагчдын мэргэжлийн ур чадвар, сургалтын техник, технологи, хэрэглэгдэхүүн зэрэгт хяналт тавих, стандарт тогтоох, сургалтын багц хөтөлбөр боловсруулах чиг үүрэг бүхий Австралийн үйлдвэрлэл, ур чадварын хороод /Australian Indusly and skills Committee/ ажилладаг.

Мөн Мэргэжлийн сургалтын газар /State Training Authorities/ нь Австралийн мужийн болон бүс нутгийн Засгийн газруудад хөрөнгө хуваарилж, үндэсний хэмжээнд мэргэжлийн сургалтын байгууллагуудыг бүртгэх, сургалтын хөтөлбөр батлах болон гуравдагч шатны боловсролын асуудлыг хариуцан ажилладаг байна.

Мэргэжлийн боловсролын судалгааны үндэсний төв нь /National Centre for vocational education research/ Австрали улс дахь техникийн болон мэргэжлийн боловсролын судалгаа, сургалтын үйл ажиллагааны нэгдсэн статистик мэдээллийг цуглуулж, судалгаа, мэдээллийг хараат бусаар гаргадаг байна.

Австралийн дагалдан сургах дадлагын төв /Australian Apprenticeship Centres/ нь ажил олгогч, дадлагажигч, суралцагч нарт мэргэжлийн сургалтын хөтөлбөр, холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм, журам, төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн талаар мэдээлэл өгч суралцах хугацааны туршид дэмжлэг үзүүлнэ.

Мэргэжлийн боловсролын байгууллага төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудлыг төв, орон нутгийн байгууллагууд хариуцах ба шинэ ажлын байрны талаарх мэдээлэл болон ажил олгогчдын холбооноос гаргасан дэлгэрэнгүй мэдээллийг олон нийтэд зориулсан [jobactive](#) цахим хуудсанд байршуулах үүрэгтэй.

Австралийн Засгийн газрын Хөдөлмөр эрхлэлтийн тусламжийн сангаас хөгжлийн

бэрхшээлтэй төгсөгчдийн мэргэжлийн боловсрол эзэмших, дадлагажуулан сургах, дадлагажих хугацаанд нь урамшуулал, цалин олгох, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг санхүүжүүлдэг байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Монгол Улсын Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсээс ирүүлсэн судалгааны мэдээлэл, 2017 он.
- “Төгсөгчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа -2016”, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын судалгааны институт, 2017
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology Japan, (MEXT)
<http://www.mext.go.jp/en/policy/education/lawandplan/title01/detail01/1373797.htm>
- Framework act on vocational training,
<http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/103076/124956/F-1055848242/KOR103076.pdf>
- Workers Vocational Skills Development Act
http://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=33587&type=part&key=40
- Юнеско- Юневос :Дэлхийн ТМБС-ын мэдээллийн сан, ОХУ, 2012 оны 3сар судалгаанаас http://www.unevoc.unesco.org/wtdb/worldvetdatabase_aus_en.pdf
- Гадаад зарим орны Мэргэжлийн боловсролын сургалтын талаарх хуулийн зохицуулалт- СШХ 09/202
- Дэлхийн банкны төслийн баримт бичиг –ОХУ ТМБС , 2015
<http://documents.worldbank.org/curated/en/688191468293706006/text/PID-Print-P144167-05-28-2014-1401298887963.txt>
- Юнеско- Юневос, Дэлхийн ТМБС-ын мэдээллийн сан, Австрали, 2015,10 сар,
http://www.unevoc.unesco.org/wtdb/worldvetdatabase_aus_en.pdf
- Австралийн МБС талаарх мэдээлэл <http://www.ivet.com.au/a/73.html>
- Австралийн Засгийн газрын дадлагажуулагч хөтөлбөр
<https://www.australianapprenticeships.gov.au/australian-school-based-apprenticeships>